

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

הרב יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

העלון השבועי פרשת מקץ-חנוכה תשפ"ו

מאמר השבוע

הרב אברהם רחמים

היופי שבקושי

אבל מחסור הכסף, הוא מנע ממני לפרות ולרבות בתורה. וגם העשיר יטען, למדתי פה ושם אבל היו לי ניסיונות קשים שלקחו לי את כל הזמן, הייתי צריך לטפל במזמון. אילו לא הייתי מתמיד בו, הייתי בא לידי הפסדים לכן למדתי רק מעט. אלא שכאן שלושתם מקבלים תשובה חדה כתער. לרשע אומרים לו 'כולם היה לך ניסיון יותר מיוסף הצדיק' – אומרים לו: בא וראה, הייסורים שקבלת מאת הקב"ה, הם היו המפתח, הפתח והשער להביא לך את הברכה והצלחה, הם היו מסוגלים להעלות אותך מעלה.

הנה יוסף הצדיק היה יפה תואר ויפה מראה, אכן, ניסיונו היה קשה מאוד, אבל כאשר הוא קיבל על עצמו להתגבר ולהילחם בו בכל הכוח, כנאמר 'ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה', הרי ששכרו היה רב ועצום. אומר המדרש: ר' יודן בשם ר' בנימין בר לוי יוסף משלו נתנו לו, פה שלא נשק בעבירה – ועל פיך ישק כל עמי, צואר שלא דבק בעבירה – וישם רביד הזהב על צוארו. ידים שלא משמשו בעבירה – ויתן אותה על יד יוסף. גוף שלא דבק בעבירה – וילבש אותו בגדי שש. רגלים שלא פסעו לעבירה – וירכב אותו במרכבת המשנה. מחשבה שלא הירדה אחר עבירה – תבוא ותיקרא חכמה 'ויקראו לפניו אברך' – אב בחכמה ורך בשנים. הרי שבזכות ההתגברות שלו על הניסיונות שלו הוא זכה לגדולה עצומה זו. הרי שהקושי הגדול שליווהו בחייו, הוא היה זה הסולם שלו להגיע את השחקים.

וכך בעצם העני אצל הלל. הלל מסר נפש לתורה כאשר היה עני, כך חכמים הכירו בגדולתו וזכה ונהיה נשיא בעם ישראל, וכן אלעזר בן חרסום, העושר היה ניסיון גדול בשבילו. אולם, ההתגברות על הקושי המסירות על דברי תורה הן אלו שהעניקו לו את ההצלחה בתלמוד התורה.

כך בעצם טענה שכזו, אינה רק על הרשע עשיר ורשע, אלא אינה קיימת על כל אחד ואחד בעם ישראל שלושה אלו הם הכלל – לכל הפרט בעם ישראל, שלושה אלו הם דוגמא לכל מצב קשה בחיים. הניסיון – הוא הגורם להצלחה, הוא הסולם שממנו עולים למעלה. כל אדם בישראל עם הקושי שלו, כאשר יתעורר ממנו בהתגברות להילחם בניסיון ולנצח אותו, קרוב לודאי כי יפתחו לו שערי ברכה ורוחה והצלחה.

וכך מתורצות השאלות. טענה זו שאומרים לאדם 'למה לא היית כיוסף הצדיק?', המדובר כאן באדם שנשמתו מגיעה לבית דין של מעלה. בבית דין של מעלה אפשר לראות היטב את דרגת הניסיון והקושי שהיו ליוסף הצדיק, להלל ולאלעזר בן חרסום. בעולם האמת כולם יוכלו לראות בדיוק, שגם יוסף הצדיק, הלל ואלעזר, הניסיון לא היה פשוט כלל, למרות שהיו אנשים גדולים יצר הרע התקף אותם, בצורה חזקה ביותר ובבית דין של מעלה האדם יחוש שהניסיונות שהיו להם אינם פחות מהניסיונות שהוא עצמו התמודד אתם משך החיים. ומהם אנו לומדים כי הניסיון והקושי, הוא הסיבה להצלחת האדם ושלושה דוגמאות אלו הם כלל לכל שאר הניסיונות שיש לבני האדם בעולם.

יהי רצון שנזכה לראות את היופי שבכל קושי ולהתמודד עמו כראוי – אמן!

בפרשה בשבוע אנו נפגשים עם ה'קץ לחושך'. – יוסף הצדיק אחר שעמד בניסיון העצום עם אשת פוטיפר ואחר שהותו שנים עשרה שנה בתוך הבור, הקב"ה מוציא ביד רמה. מוציא להיות מושל על כל מצרים, ברוב פאר והדר. יוסף מקבל בגדי מלכות, טבעת המלך, מעתה הוא נמצא במקום מכובד הראוי לו ולא עוד בשפל ובסיוורין.

והנה, בגמרא (יומא לה). נוכל לראות כי מעשיו של יוסף הצדיק, ההתגברותו על יצר הרע בעוז ובחיל, הינם מחייבים את כל אלו הטרודים ביצרים וכל שכן את אלו שאינם טרודים ביצרים.

נאמר כך: תנו רבנן. עני ועשיר ורשע באין לדין, לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: עני הייתי וטרוד במזונותי אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל?... אם אומר עשיר היית וטרוד הייתי בנסכי אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר?... אם אומר: נאה הייתי וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו: כלום נאה היית מיוסף?... הגמרא מסיימת: נמצא, הלל מחייב את העניים, רבי אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים. ע"כ.

הבה נתבונן בגמרא יקרה זו, במספר שאלות: א. כיצד זה שאפשר לבוא אל אדם בדורנו בטענה, 'למה לא היית כיוסף הצדיק?', הרי ברור כי המרחק בין כל אחד ואחד מאתנו אל יוסף הצדיק, הינו עצום ורב. מסתבר שיוסף היה לו כוחות גדולים ורבים מאתנו וכבר היה לו יתרון, שהוא התחנך על ברכיו של יעקב אבינו, ממנו ספג קדושה ויראת שמים. מה שאין כל אדם, אם כן, מה הטענה...?

ב. הנה, הגמרא שלפנינו מביאה דוגמא לשלושה אנשים בעלי קשיים: רש, עשיר ורשע. אכן, נמצאה תשובה מנצחת לשלושה סוגי אנשים אלו שטענו שלא היו יכולים לעסוק בתורה. ברם, נוכל לשאול. כנגד שלושה אלו, יש עוד אנשים רבים שיש להם קשיים אחרים. כאבי שיניים כאבי רגליים, אישה רעה, הורים קשים וכד' אותם לא מוזכר מי מחייב, הייתכן שעליהם לא תהיה תביעה?

ג. מדוע בכדי לחייב את הרשע, עשיר ורשע, יש צורך להשתמש באיזו אישיות מיוחדת שתוכיח שהם כן יכלו לעסוק בתורה למרות הקושי שהיה להם. הנה, אפשר לטעון כלפיהם טענה פשוטה. הרי אילו הייתם מעריכים את גדול השכר העצום של העסק בתורה והייתם רק מרגישים כי העוסק בתורה ובמצוות הינו משתכר לכל הפחות ב- 1000 לשעה, אזי כולכם, ללא כל ספק, למרות הקשיים הגדולים והעצומים שהיו בכם, הייתם מוצאים את הזמן ללמוד כהוגן. הרי שחוסר העסק בתורה, הינו עדות ברורה שכאשר לא עסקו בתורה ככל הנראה לא הייתה בהם הערכה הראויה לתורה, וכבר טענה זו יכולה לחייב כל אדם ואדם?

והתשובה נפלאה. נוכל לומר כי הגמרא ביומא מבקשת ללמד אותנו יסוד עצום ביותר. כאשר העני, עשיר ורשע באים לדין השאלה המופנית אליהם: 'מפני מה לא עסקתם בתורה?' היא לאו דווקא שאלה של תביעה בנימת כעס, אלא היא שאלה המגיעה מצד מידת הרחמים: 'נשמות יקרות, מפני מה לא עסקתם בתורה? לא חבל... אתם הייתם יכולים להיות מוצלחים ביותר.'

וכאן, הרשע טוען מיד. 'איפה אני ואיפה הלימוד... אני הייתי טרוד ביצרי, אמנם קבעתי עיתים לתורה אבל לא יכולתי להצליח ולהתמיד בה כאחד הגדולים, היצר הרע תפס לי את כל הזמן – את כל החיים.' וכן העני גם הוא יאמר אני מאוד רציתי

הרב אלון בן שבת

שאלה

מה שנהגו ליקח השמן שנותר מהדלקת נרות חנוכה ואומרים שיש בזה סגולה לכמה דברים, מה המקור למנהג, ואיך יש לקיימו עם דברי השולחן ערוך (סימן תרעז) שכתב, הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה עושה לו מדורה ושורפו שהרי הוקצה למצוות.

תשובה

בספר ודרשת וחקרת חמישאה (מקץ – נס בדרך הטבע עמוד קכו) כתב דלכן מסוגלים ימי חנוכה לפקידת עקרות, שהוא נס שעקרה תלד, ותזכה לזה כשתכיר בנסים שנעשו בזמנים אלו שלא כדרך הטבע, גם היא תיושע בנס שלא כטבע שיהיה לה בן תלמיד חכם, שתיוול ביום השמיני, וכו' ע"ש.

ובספר נוהג בחכמה להגאון ר' יוסף בן נאיים (עמוד סא) כתב, שהמנהג שביום שמיני של חנוכה שורפים הפתילות של חנוכה ומדלגין על האש ואומרים שיש בזה סגולה לאשה שלא זכתה להריון שעל ידי זה תתעבר, ויש אומרים שהאיש והאשה יסוכו עצמם בשמן זה ביום הראוי לעיבור.

וכ"כ עוד בספר אוסרי לגפן (ח"י עמ' שכב) כתב סגולה נגד פחד למרוח על המצח מהשמן שנשאר מהנרות. ובספר שיח שרפי קודש (חנוכה אות ל"ו) כתב שיש סגולה בשמן הזה לרפא את מחלת השושנה, שימרח במקום הפצוע, ורמז לדבר "ומנותר קנקנים נעשה נס לשישנים". גם בספר נפלאות הסבא קדישא ראדשיץ (עמוד טו) כתב שהנותר מהשמן הוא רפואה לחולי הלב והריאה רח"ל.

והנה אם מותר ליהנות ממותר השמן של נרות חנוכה, כתבו התוספות (שבת מד.) ד"ה שבנר, דאחר השבת מותר להשתמש במותר השמן שבנר של שבת. וקשה לר"י מאי שנא מהא דתניא בנר חנוכה דאם כבה הנר בליל ראשון מוסיף עליו בליל ב' ומדליק בו, כבה בליל ח' עושה לו מדורה בפני עצמו מפני שהוקצה למצוות, ותירץ ר"י דנר חנוכה עיקרו לא להנאותו בא אלא לפרסומי ניסא ומשום חביבותא דנס אינו מצפה שיכבה אלא מקצה לגמרי למצוה, אבל נר שבת להנאותו בא, יושב ומצפה שיכבה, לכך מותר.

ובמסורת הש"ס (אות מו) כתב, בש"ס לא נמצא מקומו (מותר שמן שבנר חנוכה) אלא בשאלות, ע"ש. וכ"כ הרא"ש פרק כמה מדליקין ס"ט, וכ"כ הטור או"ח (סימן תרעז) וכתב הבית יוסף שהוא מהשאלות דרב אחאי (סימן כו שאילתא ב) ושכ"כ המרדכי (סימן רסה – רסו) בשם מדרש ילמדנו (הוא מדרש תנחומא) ופסיקתא רבתי (ריש פיסקא ג פסקא ביום השמיני נשיא) ושכן דעת מהר"מ מרוטנבורק.

והנה הרי"ף (שבת ט. מדפי הרי"ף) כתב בענין נר חנוכה דאם היתה דולקת והולכת עד השיעור הזה (שתכלה רגל מן השוק) ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו. וכ"כ הרא"ש (שבת פ"ב סימן ג) וכ"כ הטור בסימן תרעב. ומרן הבית יוסף בסימן תרעז כתב דלאאורה דברים אלו סותרים זה את זה, ובפרט להטור שכתב בסימן תרעב שמותר השמן שבנר מותר, ובסימן תרעז כתב שעושה לו מדורה ושורפו.

המשן בעמ' 3

הלכה למעשה

הרב יצחק אלון

שאל רב מחברו ונקנס ע"י שוטר

שאלה: ראובן שאל רב משמעון בכדי לנסוע בו לשמחה משפחתית. בדרך חזרה עצר אותו שוטר, ובדק את רישיון הרכב. והנה התברר שרישיון הרכב פקע כבר לפני מספר חודשים, ומשכך, השוטר החרים את הרכב באופן מיידי ועל מנת לשחררו לשם הסדרת חידוש רישיון הרכב נדרש לשלם 500 ₪, וראובן נאלץ לשלם את הקנס הזה על מנת לשחררו. כעת ראובן תובע מבעל הרכב שישלם לו את הסכום שהוא הוצרך לשלם על שחרור הרכב, אך שמעון בעל הרכב טוען מכיוון שראובן הוא בגדר של 'שואל' ושואל חייב באונסין, וממילא עליו מוטל לשלם את הקנס הזה. היכי נדיינוה דיני להאי דינא?

תשובה: בנידון ד' ראובן לא בגדר של שואל רגיל אלא כשואל בטעות ולא חייב על אונסין. אבל במקרה הספציפי הזה מכיון שהוא פרע את חובו של חברו מבלי ליידע את שמעון אזי אין שמעון חייב לשלם לו את ה-500 ₪. אמנם אם ראובן היה מיידיע את בעל הרכב על האירוע ובעל הרכב היה מורה לו לשלם אזי בעל הרכב היה צריך לפרוע את מה שראובן שילם.

נימוקים: בטעם חיובו של השואל באונסין, נאמרו כמה הסברים. יש שכתבו שכיון שכל ההנאה הוא של השואל, נידון הדבר כאילו קנאו השואל מהמשאל לאותו הזמן שהוא בידו, וכשנאנס הוי כאילו שלו נאנס (תוספות ב"ק יא. סוף ד"ה אין ובנתי"מ ס' שדמ ס"ק א). יש שכתבו שהתורה ירדה לסוף דעתו של השואל, שבכך הוא רוצה להתחייב (כך הבין קצוה"ח חו"מ ס' רצא סק"ד את התוספות כתובות נו: ד"ה הרי). ויש שכתבו שהיא גזירת הכתוב, שחייבתו התורה באחריות (עיין חזון איש חו"מ ליקוטים ס' יב אות יד).

על אף הדין ששואל חייב באונסין, מכל מקום אם המושאל מת או נשבר מחמת המלאכה שלשמה נשאל - פטור השואל (ס' שמ סעי' א). וביאר הרמב"ן (ב"מ צו:), שהטעם הוא מחמת שהמשאל פשע בכך, שהשאל את החפץ למלאכה שלא היה יכול לעמוד בה, וגרע מכל אונס שהמשאל לא פשע (דבריו הובאו בש"ך ס' שמ סק"ה, וכ"כ בסמ"ע שם סק"ג). ומכל זה עולה שראובן השואל בנידון פטור מלשלם את הקנס, כיון שיש כאן פשיעה של המשאל, שמחמתה אירע הנזק.

סיבה נוספת לפטור את השואל, היא שמכיוון שהתברר שהייתה פשיעה של המשאל, הרי כל השאלה היא בטעות, שאם היה ראובן יודע שהרכב ללא רישיון ולא עבר טסט הוא לא היה שואל את החפץ, וממילא דינו כאינו שומר כלל. דין זה מקורו במהרי"ק (שורש קנה אות ג', הובא ברמ"א ס' רצא סעי' ד), שדן בראובן שנתן ספרים לשמעון להולידם בשכר למקום אחר, ושיקר לשמעון באמרו שאין גובים מכס על ספרים. והנה למעשה נלקחו הספרים במכס, ושמעון טוען שאילו היה יודע האמת לא היה מקבל עליו השמירה, כי אין רצונו לטרוח בדבר המכס, ופסק המהרי"ק שהצדק עם שמעון. והנה במהרי"ק גופא מבואר שמכוח טענה זו שמעון אינו שומר כלל על הספרים, ולכן אף אם אירע להם נזק אחר, שאינו מחמת פשיעתו של ראובן, הרי הוא פטור על כך. אך יש שחלקו וכתבו שאינו פטור אלא בנזק שהגיע מחמת פשיעת הבעלים (מחנה אפרים שומרים ס' יג, וראה ערך ש"י ס' רצא סעי' ד, שו"ת חלקת יואב אהע"ז ס' לד בהג"ה). וממילא בעניינינו, לדעת המהרי"ק השואל יהיה פטור אף על שאר אונסין, אף אלו שלא נגרמו מחמת פשיעת המשאל (לדוגמא, אם נפל עץ על הרכב והזיקו), שאינו נעשה שואל כלל. ויש שכתבו שזה דווקא אם חיובו של השואל הוא מחמת

המשן בעמ' 4

ותירץ הבית יוסף בשם מהר"י אבוהב, דיש לחלק אם בשעה שנתן השמן בנר עשה תנאי שאינו מקצה דעתו ממנו אלא לשיעור זמן ההדלקה, לבין אם נתן השמן בסתם, דדוקא כשנתן השמן בסתם אמרינן דהוקצה למצוותו. אולם הבית יוסף תירץ דיש לחלק אם כבה הנר בתוך שיעור הצריך להדלקה שהוא חצי, וכח"ג ודאי הוקצה למצוותו, אבל אם כבה הנר אחר שיעבור זה הזמן, מותר להשתמש בשמן אף היכא לא עשה תנאי כלל. ע"ש.

וצריך להתבונן בדעת השאלות אם אוסר הוא אפילו אחר שעבר שיעור חצי שעה או דווקא בתוך חצי שעה, וכן בדעת הר"ף שמתיר אם הוא דווקא אחר שעבר ח"ש או אפילו בתוך ח"ש.

ובפרט דיש עוד ראשונים דסתמות דבריהם מורה דאין איסור הנאה כלל במותר השמן, עיין להריטב"א (שבת כג.) דס"ל דמותר השמן שבנרות חנוכה מותר בהנאה, כיון שאין קי"ל כבתה אין זקוק לה, והוא כתשמישי מצוה שלאחר מצותן נורקים וכדאמרינן (שבת כב.) וכי נר חנוכה קדושה יש בו? ע"כ. וכ"פ המאירי (מגלה כו: אולם במאירי שבת פ"ב עמוד צב כתב לאסור) ד"ה תשמישי מצוה ע"ש. והובאו בחזון עובדיה חנוכה (עמוד קסג) וע"ש שהביא עוד שכן דעת התוס' רי"ד, ושבולי הלקט, והרמב"ן, ועוד. ע"ש.

והנה כתב הר"ן בפ"ב דשבת שם וז"ל, פירש הרב אלפסי ז"ל שאם היתה דולקת והולכת עד כשיעור הזה ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו. ונראה מדבריו שאם כבתה שמותר להסתפק מן השמן וכל שכן הוא וטעמא דמילתא לפי שלא הקצה אותה אלא למצותה, דהיינו כל זמן שדולקת והולכת בתוך זמן מצותה, הא כבתה מותר דומיא דעצי סוכה ונוייה שמותרין לאחר החג. אבל מקצת מן הגאונים ז"ל אמרו דאם כבתה ונשאר שמן בנר ביום ראשון מוסיף עליו ומדליק ביום שני וכן בשאר הימים ואם נשאר בה ביום אחרון עושה לו מדורה ושורפו במקומו שהרי הוקצה למצותו ולפי דבריהם יש לחלק בין זה לעצי סוכה ונוייה דהתם לא מקצה להו אלא לימי החג לפי שעשויון להישאר אחר החג ולא מקצה להו למצותן לגמרי אבל שמן ופתילה שעשויון להתבער לגמרי כי יחייב להו בנר לגמרי מקצה אותן למצותן דאין אדם מצפה אימתי תכבה נרו ואם נשתתירו הרי הן אסורין שהרי הקצה אותן לגמרי למצותן ודומה לעצי סוכה ונוייה שנפלו בחג שאסורין כדמוכח במסכת ביצה פרק המביא (דף ל ב) ולא דמי לנר של שבת שעשוי להיות כולה למצותה ואפילו הכי נהנין אחר השבת מן השמן ומן הפתילה משום דהתם אף בעודו דולק למצותו נהנין ממנו מה שאין כן בנר חנוכה ורש"י ז"ל פירש לשיעורא שצריך שיתן בה שמן כשיעור הזה. והובא בקצרה בבית יוסף בסימן תרעז.

והט"ז בסימן תרע"ב סק"א אחר שדחה תירוצו של מהר"י אבוהב שאין לחלק בין נתן השמן בסתם ולא התנה שאינו מקצהו למצוותו לבין אם התנה מפורש שאינו מקצהו למצוותו, כתב דאף השאלות שאסר מותר השמן, לא מיירי אלא שכבתה בתוך זמנה, שהרי בפירוש כתב הר"ן בדעת הגאונים דאם "כבתה" ונשאר שמן ביום הראשון וכו', ש"מ דאכבתה תוך זמנה דווקא קאי, אבל אחר זמנה גם השאלות יודה להתיר. ולפי זה כתב הט"ז לדייק מדברי הר"ן דהרי"ף ס"ל להתיר אפילו כבתה תוך זמנה מדכתב הר"ן דפליגי, וזה דלא כתירוצו של הבית יוסף דתוך זמנה מותר השמן שבנר אסור, ואחר זמנה הוא מותר אפילו אם נתנו בנר בסתם ולא התנה עליו שלא יהא מוצקה למצותו. אולם בדעת הרא"ש והטור שפיר יש לחלק בין כבתה תוך זמנה לאחר זמנה. ולמעשה העלה דאחר זמנה מותר השמן שבנר מותר, ושכ"כ מהרש"ל. ע"ש.

והב"ח פסק כשנתן השמן בסתם הוקצה כל השמן, והובא במגן אברהם (תרע"ז סק"י) ושכן משמע מהר"ן מדחילק דבעצי סוכה ונוייה דמקצי להו לימי החג בלבד, משא"כ בשמן דנרות חנוכה "לגמרי" מקצה אותן למצוה. ומשמע אפילו אחר זמנה. (מחה"ש) וכ"מ מהתוספות דמשום חביבות הנס אינו מצפה שייכבה אלא מקצהו "לגמרי". וסיים המגן אברהם דאינו מוכרח כל כך ולכן טוב להתנות לכתחלה שלא יאסר אלא כשיעור. וכ"כ האליה רבה והחיי אדם. וכ"כ המשנה ברורה (תרע"ב סק"ז)

ועכ"פ דעת השולחן ערוך לחלק בין כבתה תוך זמנה לאחר זמנה, דבסימן תרע"ב ס"ב וז"ל, שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה, שאז העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא. הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור. ואם נתן בה יותר, יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן. וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן.

ובסימן תרע"ז ס"ד כתב, הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו, שהרי הוקצה למצותו. וכ"כ הט"ז (תרע"ב סק"א) והמגן אברהם (תרע"ז סק"י) בדעת השו"ע.

ובחזון עובדיה (עמוד קסד) הביא להרב טהרת המים בשיורי טהרה (מערכת ח אות ט) דאם התנה בפירוש בשעה שנתן השמן והפתילות בנרות החנוכה, שאם יכבו הנרות אפילו באמצע שיעור הדלקת נרות (בתוך חצי שעה) יוכל ליהנות מהן, שפיר דמי, וא"צ לשרוף הנותר ביום השמיני. ע"ש. וכתב בחזו"ע דיש לסמוך על זה בצירוף סברת הפוסקים הנ"ל (כוונתו לדעות הראשונים דאין איסור הנאה כלל במותר השמן שבנר)

ועל נראה דמי שירצה לקיים אלו הסגולות שיש במותר השמן שבנר יכבה הנרות ביום השמיני אחר שדלקו הנרות כמצותן, ומותר לכבות הנרות וכמו שפסק בשולחן ערוך בסימן תרע"ב סעיף ב' וכ"כ המגן אברהם שם סק"ד בשם הרש"ל דרשאי לכבותה, ואף שדעת הב"ח שם דאסור לכבותה, העיקר לדידין להתיר, וכ"כ בחזון עובדיה עמוד קב הערה טו ע"ש.

וראיתי מי שכתב להתיר בכל זה משום דהשימוש במותר השמש לסגולות הללו חשיב כשימוש לדבר מצוה, וכל מה שאסרו מותר השמן שבנר הוא רק לצורך חול, וראיה מדברי השו"ע סימן תרע"ד ס"ב שכתב בהא דאין מדליקין נר חול מנר חנוכה, יש מי שאומר שנר של בהכ"נ ושל שבת ושל חנוכה כולם של מצוה הם ומותר להדליק זה מזה. הגה: והוא הדין נר של ת"ת או נר לחולה הצריך נר. ע"ש והוא הדין בזה כיון דהשימוש לצורך חולה וכדומה חשיב דבר מצוה.

ואכן ראיתי למהר"ש קלוגר בחכמת שלמה (סימן תרע"ז) שכתב בפשיטות להדליק במותר השמן שבנר חנוכה לנרות בית הכנסת כיון שנרות בית הכנסת נמי דבר מצוה הן, וחלק בזה על הפרי מגדים שאסר בזה ולא התיר אלא על ידי הוספת שמן שיתבטל בשישע"ש. אולם ראה בחזו"ע (עמוד קסג-קסד) שחלק על זה והוכיח מדברי הראשונים דמותר השמן שבנר חנוכה יש בו קדושה גמורה, והביא להפ"ח שכתב מפורש לאסור להדליק בו אפילו לצורך בית הכנסת. ע"ש. הלכך נראה דאין להתיר בזה אלא מהנותר אחר שדלק שיעור חצי שעה, ויכול אפילו לכבותו ולהשתמש בו וכנ"ל.

הלכך למסקנה: הרוצה להשתמש בשארית השמן של נרות החנוכה לצורך סגולה, יכבה הנר ביום השמיני אחר שדלק כמצותו שיעור חצי שעה, ויקיים בו הסגולות הנ"ל. וטוב שיתנה בפירוש בשעה שנותן השמן בנרות שאם יכבו אפילו תוך זמנם יוכל ליהנות ולהשתמש בהם ללא חשש.

בברכה
אלון בן שבת

מטרות העמידה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

ההסכם שבינו ובין המשאיל, שאם התברר שנעשה בטעות, אזי אין עליו חיובי שואל. אבל להסוברים שחיובו הוא מגזירת הכתוב, אזי אף שלא נתכוון לכך, נעשה שואל וחייב באונסין. מכל מקום, לכל הדעות במקרה דידן השואל פטור מלשלם את הקנס, כיון שזקוק זה נעשה מחמת פשיעתו של המשאיל.

אמנם בעניינינו שהשואל כבר שילם את הקנס, ותובע מהמשאיל לשלם לו את מה ששילם - ההלכה היא, כי ראובן הפורע את חובו של שמעון, שמעון פטור מלשלם לו (סימן קכח סעי' א, ובש"ך שם סק"ה). ומצאנו כמה טעמים להלכה זו. בגמ' (נדרים לג.) מבואר שהפורע נחשב 'מבריה ארי' מממונו של חברו, כלומר, שלא נתן לו הנאה ישירה, אלא רק הציל את ממנו מהפסד. בירושלמי (נדרים פ"ד ה"ב וכתובות פ"ג ה"ב) מבואר, שהלווה יכול לטעון שכלל לא נהנה מפריעת החוב, כיון שהוא היה יכול לפייס את המלווה למחול לו על החוב (וראה גם תוספות ב"ק נח. ד"ה אי נמי). ויש שכתבו שאנו אומדים את דעת הנותן שהתכוון לפרוע לשם מצוה, ולכן נתן על דעת מתנה, ושלא לחזור ולהיפרע מהלווה, ולכן אינו יכול לחזור ולתבעו (רש"י בבא קמא שם ד"ה אימא, וש"ך שם סק"ח). [אגב אורחא יוער ששיטת ר"ת (תוספות כתובות קח. ד"ה הא ובב"מ לא: ד"ה אם יש) היא, שדין זה נאמר רק בפורע חוב 'מזונות' של בעל לאשתו, שבה אנו אומרים שאם לא היה פורע, היתה האשה מצמצמת עצמה, ולא היה הבעל חייב לשלם לה. אך בשאר חובות, הפורע חובו של חברו, חייב לשלם לו. להלכה לא קי"ל דעה זו, ולרבים מהפוסקים אפילו מוחזק אינו יכול לטעון 'קים לי' כרבינו תם (בש"ך סי' קכח סק"ה, ושו"ת כתב סופר חו"מ סי' יח. אבל עיין סמ"ע שם סק"ג)]. ומבואר בשו"ע (שם) שהלווה פטור מלשלם לפורע אף אם היה בעל החוב דוחקו לשלם. ולא עוד, אלא שאף אם היה ביד בעל החוב משכון, ונתנו לפורע, הרי הפורע צריך להחזיר את המשכון ללווה בחינם (אמנם הש"ך סק"ה כתב שבאופן שהפורע מוחזק במעות הלווה או במשכנו, אין מוציאים מידו, כיון שיש סוברים שבאופנים אלו הלווה חייב).

והנה בנידון דידן מה ששילם השואל בכדי לשחרר את הרכב הרי זה בגדר פורע חובו של חברו, ולכן אינו יכול לתבוע מחברו לשלם לו על כך (ויתכן שיש מעין חיוב לצאת ידי שמים לשלם) והעצה היא שלפני התשלום הוא היה מודיע לבעל הרכב על מה שאירע, ואזי כשבעל הרכב יורה לו לשלם, ייחשב הדבר שהוא מוציא ממון על פיו, ולא כפורע חובו של חברו, וממילא יוכל לתבעו אחר כך להחזיר לו מה ששילם. אמנם אם לא הסתיים זמן שאילתו, והוא רוצה עדיין להשתמש ברכב, נראה שבאופן זה אין התשלום נחשב כ'פורע חובו של חברו', שהרי הוא הוכרח לשלם בכדי להשתמש בזכות השימוש הקנויה לו בו (ראה עמק המשפט ח"ב סי' לח). אך במקרה שלנו, שיש לחדש את רישיון הרכב, מסתבר שהשואל אינו יכול להשתמש בו כרגע, ולכן כבר הסתיים זמן השאלה, וחזר דינו כפורע חובו של חברו.

בברכה יגאל אלון ס"ט.

שור המאה ה-20

הרב יוסף חיים בן שבת

רבי חיים בז'רנו

הרב אנריקה חיים בז'רנו זצ"ל. נולד לאמו קאלו ולאביו משה בשנת תר"ו (1846) בעיר סטארה זגורה בבולגריה.

ראשית תורתו למד מפי סבו, אבי אמו, החכם יצחק ברוך קלדרון מהעיר פלבן. בשנת תר"ח (1858) שב לבית הוריו, ולמד בישיבת החכם נסים אלקלעי. בשנת תרכ"ג (1863) הוסמך לרבנות, ושימש ר"מ בישיבה.

חכם אנריקה חיים בז'רנו נשא לאישה את מרת ריינה לבית אסא, ונולדו להם שלושה בנים וחמש בנות.

בשנת תרכ"ו (1866) עבר לעיר רוסה, שם לימד במלדארי - תלמוד תורה, ובבית הספר אליאנס. בתקופה זו למד בכוחות עצמו שפות רבות ומלבד לדינו ועברית, שלט באנגלית, צרפתית וגרמנית, טורקית, פרסית וערבית.

לקראת סוף המאה ה-19 נחלש כוחה של האימפריה העות'מאנית, ששלטה בחלקים גדולים מהעולם במשך מאות שנים. במקביל עלה כוחה של רוסיה כמעצמה. לרוסים נמאס מהשתלטות הטורקים, וב-24 באפריל 1877 הם הכריזו מלחמה על הטורקים. פרידריך השני, מלך פרוסיה, התבטא כי כעת נראה מחזה של מלחמה בין שתים עין לעיוור. כוונתו הייתה לגלגל על שני הצדדים, שהיו מיושנים ולא מאורגנים.

הרוסים פלשו לאזור הבלקן בכוח שמנה 185,000 חיילים, בפיקודו של הדוכס הגדול ניקולאי ניקולאייביץ', אשר התרכז על גדות הדנובה. לעות'מנים, תחת פיקודו של אבדילקרים נאדיר פאשה, היו 200,000 חיילים, אך מחציתם היו ממוקמים דרך קבע במאחזים ובעמדות מבוצרות בעלות אופי הגנתי, מה שהותיר אפשרות לנייד 100,000 חיילים עות'מאנים בלבד.

באופן יחסי, הצבא הרוסי היה מאומן וממושמע הרבה יותר מהעות'מני, אך העות'מנים היו עדיפים בחימוש החדיש יחסית, בדמות רובים מתוצרת בריטניה וארצות הברית ותותחי קרופ גרמניים. העות'מנים שלטו בים השחור. מבצריהם היו פרושים לאורך החופים, ובהם תותחים חדשים יחסית. הרוסים פתחו בפעולת הסחה שכללה כביכול את חציית הדנובה ליד גאלאץ, ומיד, במקביל, הסתערו במקום אחר לגמרי. הרוסים החלו להכריע את העות'מנים, ואלו השתוללו ברייט גאזים בלי אבחנה לכל מרכזי הערים שהיו בשליטת הרוסים.

בעיר רוסה (רוס'ק) שעל גדות הדנובה בבולגריה, שלטו כבר הרוסים, העות'מנים הגיבו בירי ללא אבחנה מכיוון מבצרי הדנובה אל העיר. ביתה של משפחת בז'רנו נהרס כליל מפגיעת פגז, והאם נהרגה. בנה, הנער חיים בז'רנו בן ה-17, החליט לברוח מן העיר ומן המדינה. חיים בז'רנו היה בחור מוכשר מאד בגמרא ובמקצועות רבים. בעיר הולדתו הכירו אותו כחכם מופלג למרות גילו הצעיר, אך מעתה ואילך, בעקבות עזיבתו את המדינה, הוכר במקומות רבים נוספים.

עם בריחתו חנה בעיר בוקרשט שב רומניה, והתושבים, בהכרח את גודל כישרונותיו, מינו אותו מיד לרבה של הקהילה הספרדית בעיר, קהילת גרנאדה, שרבה הראשון היה רבי אליעזר פאפו, בעל 'פלא יועץ'. דרשותיו בבית הכנסת הספרדי של העיר היו לשם דבר, ושמו הלך למרחוק. שנתיים לאחר מכן כבר הוזמן על ידי אוניברסיטת בוקרשט, ללמד בה עברית בפקולטה לתיאולוגיה. ההיסטוריון המפורסם טוצ'ילקו נהג להיעזר בו בפענוח עניינים שונים, וגם בתוך הקהילה הלך שמו וגדל. הוא השיג מימון לבניית בית כנסת חדש לקהילה הספרדית בבוקרשט. הוא בית הכנסת "קהל גרנאדה", שהיה מפואר ביותר. בית הכנסת הוצת בשנות השואה, ושרידיו נהרסו ושוטחו על ידי הקומוניסטים, ששלטו במקום בשנות ה-50 של המאה הקודמת.

לרב בז'רנו היו קשרים גם עם בית המלוכה הרומני, והוא התארח לא פעם בארמון המלך כאורח של המלכה אליסבטה, שהעריכה את חוכמתו. לאור שליטתו הטובה בשפות צרפתית, אנגלית, גרמנית, איטלקית, טורקית, פרסית וערבית, שימש לעיתים כמתורגמן למשרד החוץ ולחצר מלך רומניה. כן סייע לגנרל הרומני וסילה הרסקי-נסטורל בכתבת ההיסטוריה של מלחמת העצמאות הרומנית בייחוד בתרגום כתובות ומסמכים טורקית, מפרסית ומערבית.

ב-1910 פרש הרב הראשי של טורקיה, הרב חיים נחום אפנדי, והרב חיים בז'רנו מונה במקומו. בהמשך נחשב לחכם באשי של טורקיה כולה. יבולו הספרותי היה רב מאד, חיבר פירושים לתלמוד בבלי וירושלמי, פסקי הלכות, פירוש למורה נבוכים, ורבים מספריו עודם בכתב יד.

בין חיבוריו: 'ארשת החיים' - דרושים, 'תשובה מחיים' - פסקי דין בענייני עגונות, 'חיים בירושלים' - סדר זרעים ומועד לירושלמי 'פיוטים ותחינות' - פיוטים, 'אמונת אומן' - פילוסופיה, 'חיים עד העולם' - מאמרים.

חכם אנריקה חיים בז'רנו נפטר ביום כ' באב בשנת תרצ"א (1931), ומנוחתו כבוד בארנווטסקי, באיסטנבול.

חג המכבים הוא חג לאומי, יחזק לבבי ולב בית עמי

יחד נרים קול בקהל אֲמֹנִי / מי כְּמוֹף בָּאֵלִים ה'

בִּימֵי מַתְתִּיָּה כְּהֵן אֵל עֲלִיּוֹן, נָפַל עַל עַמִּי / מִהֵרָ עָשָׂה בָּם כְּלִיּוֹן וְרָצָה, שְׁמָה וּשְׂאִיָּה אֲבִדוֹן לְנֶצַח.

יחד נרים קול בקהל אֲמֹנִי / מי כְּמוֹף בָּאֵלִים ה'

בְּשֵׁם אֵל שְׂדֵי יֵצֵא לְקָרֵב, יְדֵי הָאוֹיֵב עָשָׂה הָרֹג רַב / גִּאּוֹן הַפְּרִיץ לְאֶרֶץ הַגִּיעִי, אֶת שְׁאוֹן זָרִים מַתְתִּיָּה הַכְנִיעִי.

יחד נרים קול בקהל אֲמֹנִי / מי כְּמוֹף בָּאֵלִים ה'

רְאוּ זֹאת יְדֵי־דִים בָּנִים וְהוֹרִים, אֶת שֵׁם ה' כְּבֹדוֹ בְּאוֹרִים / נֶצַח יִשְׂרָאֵל אֵל תְּמִישׁוֹ מֶלֶךְ, וְחוּגוֹ חֲנֻכָּה בִּכ"ה בְּכֶסֶלּוֹ.

יחד נרים קול בקהל אֲמֹנִי / מי כְּמוֹף בָּאֵלִים ה'

חכמת נשים

חנוכה - אל מול פני הנרות

השלהבות מרצדות
זמן לתקן את האור הפנימי,
מהו אותו אור? ומה ההזדמנות הגדולה
בחנוכה?
כל זה ועוד בטור שלפניכם.
ובמיוחד בחג האור הזה, יש לנו הזדמנות
לעצור ולומר:
חברה אהובה,
אם את כבר קוראת ותיקה – אז את בטח
מכירה,
ואם לא אז אני נותנת תקדימון
בטור זה אנחנו מבטאים את הרצון להתבונן
פנימה
להביט על האוטומטי 'כלא ברור מאליו'.
ולהבין -מה מניע אותנו לשם?
על מנת לבחור מחדש, בחירות מודעות וטובות
יותר.

מי הבוס?

אם נתבונן במעשים שלנו, לא נוכל לומר זה
מה שרצינו שייקרה.
כך רצינו את חיינו – כך רצינו להתנהל.
כמובן שאני מדברת על חוויותינו, תחושותינו,
מחשבותינו ומעשינו - ולא על המזג אוויר.
יש בתוכנו כוחות נפש שמפעילים אותנו -
ודרכם אנחנו פועלים בחיים שלנו.
מודעות אליהם עוזרת לנו לא להיבהל מהם,
ויותר מזה לא להיבהל מעצמנו מולם.
ניקח דוגמה מהחיים שקורית לכולנו:
הילד מתעכב בבוקר – נמרץ, על סף איחור
של ההסעה
ואנחנו מרימות עליו את הקול,
נו, זריז, מאוחר, כמה זמן אפשר להיות תקוע
באותה חולצה – במקרה הטוב
או כל בוקר חייב להיסחב ולקום מהמיטה
בדקה אחרונה, חייב לאחר – במקרה פחות
טוב.
וכמובן ששאיתך,
שהיו מאורגנים רבע שעה לפני הזמן
וישבו איתך בנחת על פינוק בוקר עם אמא
מלווה בכיבוד....
אבל המציאות היא לעיתים ..., אחרת.
והתרחיש הזה הוא לא משהו שבחרת בו,
אלא עשית כדי:
כדי שייקח כבר אחריות,

כדי שיבין מתי הוא צריך להיות מוכן בבוקר,
כדי שירגיש כמה זה מכביד כשהוא מאחר,
תוכלי להמשיך כיד הדמיון הטובה....
מסייגת את הנאמר ממקרים בהם הרמת הקול
הייתה מודעת מבחירה- להציל מסכנה וכדומה.
כמובן שהמטרה היא לא לשפוט, לבקר או
להקטין -
אלא כמו שהזכרנו – לגלות את אור הנפש
ע"י שנסיר את כל מה שמסתיר אותו.
ננסה במבט אובייקטיבי לתאר את מה שקרה
כאן
היה במציאות משהו,
שגרם לך 'ציאה ממרחב הבטוח
למקום אחר ואז הגבת, או נמנעת מתגובה.
זה מעגל ההישרדות שלנו
דחף שמוביל לתגובה אוטומטית.
ובשביל לחקור נאמר:
דחף שמוביל למשהו שמוביל לתגובה.

יציאה לאור

אנחנו רוצות לדון בדבר הנסתר הזה שקורה
בתוכנו
בתוך ה'משהו' הזה
מה קורה שם?
הכי קל להגיד
אני פתאום מרגישה לחץ, חוסר אוויר
או מרגישה בהלה, הלם, אשמה, בושה וכו' וזה
באמת נכון.
רק שתמיד לפני שהרגש מגיע יש מחשבה
שרצה לנו בראש
והמחשבה הזו היא כל כך אוטומטית – שאנחנו
לא שמים לב אבל היא מייצרת את הרגש
ויותר מזה שהיא מייצרת את הרגש
היא בעינינו אומרת עלינו משהו
על הערך שלנו על הפנימיות שלנו
דבר מקטין כמובן, דבר שלא נעים לנו מולו
והמחשבה הזו היא מהירה מידי כדי שנוכל
לעצור אותה
כדי שנצליח לעשות את התהליך והשינוי מהר
יותר -
יש משהו שכדאי שנלמד עליה
המחשבה הזו היא הרגל שהוטמע בנו
לרוב כשהיינו ילדים
והוא מלווה אותנו גם אחרי שגדלנו
אחרי פיתחנו נפש עוצמתית מאוד
ואחרי שעברנו בחיים וצמחנו
היא עדיין נשארה אותה מחשבה קטנה שהייתה
מתאימה לגיל שבאה בו

והיא מובילה אותנו – ולא תמיד לטובתנו.
נרצה לראות אותה ולומר:
הי, את שם, אנחנו מבינים אותך ואת הסיבה
שבאת בגללה

אבל זאת לא האמת, ולהביא הוכחות שזו לא
אמת שלמה ומוחלטת כמו שאנחנו חשים
רק כך נוכל לחיות בחירות גדולה יותר

והקשר לחנוכה

חג החנוכה מסמל את הניצחון של הקטנים
המעטים הצדיקים,
על היוונים, הטמאים, הרבים, המחלישים.
כל מהותה של תרבות יוון – רק מי שיפה, חזק,
חכם – יש לו זכות קיום.
המחשבה הזו היא מחשבה שמפילה אותנו
לייאוש, לעצב,
מורידה את הערך שלנו וכל מהותה התייוונות.
אנחנו בני אדם - טובים מעצם היותנו – לא
מושלמים אלא משתלמים.
יצורי פלא – כשלכל אחד יש תפקיד ייחודי
בעולם הזה, מהלך חד פעמי – ואין לו תחליף.
כל כוחנו הוא שאנחנו מבינים את הכוח והזהב
שטמון בכל אחד מאיתנו
גם אם הוא קטן מאובק ומוחבא אי שם – הוא
חתום בחותמו של מלך העולם
שמחיה אותנו כל רגע.
נבראנו שלמים ושיא הכוח שלנו הוא להבין
שכל אחד נותן פה אוצרות לעולם יפה ושלם
יותר
וכל אחד בפני עצמו – מעט
אבל כשכולנו באים יחד – בכוחו של מלך
העולם אנחנו עוצמתיים מהותיים ומנצחים.
מתחננת אליך שתנצלי את הזמן של חנוכה
להוציא את מחשבת התייוונות מתוך
ולהנות מאור הנרות- להתפלל ולבקש על אור
ובהירות פנימית וטוהר.
מברכת אותך לחג אורים שמח,
שתזכי להוציא במהרה את הטוב והשפע
הגדול שלך החוצה
לפרוח ולצמוח ולזכות לאור הניסים של הימים
הללו
וכמובן אשמח מאוד שתצטרפי אלי – לסדנא
שנפתחת בקרוב בס"ד
למסע מרגש אל האור שבך,
באהבה גדולה

ליאורה דהן – מנטורית לאימהות מגשימות

050-410-3-421

dahan.liora.co@gmail.com

מטרות העמותה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים